

Ткаченко Павло Ігорович,
аспірант кафедри кримінально-правових
дисциплін Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ, член Асоціації правників України

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРИМАННЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ У СПЕЦІАЛЬНО УТВОРЕНИХ ТАБОРАХ: КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІ АСПЕКТИ

На сьогоднішній день в умовах військового стану в державі широке коло державних органів з числа правоохоронного сектору перебуває в режимі трансформації, а саме переключення форм та виду діяльності з урахуванням нинішніх вимог без змін профілювання. Так, кримінально-виконавчими органами набуваються зміни в особливості виконання покладених завдань щодо здійснення державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. Крім цього, Державна кримінально-виконавча служба в своїй структурі має установи виконання покарань та наділена правом організовувати розміщення, тримання та охорону осіб на території визначених установ.

Постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2022 року № 413 «Про затвердження Порядку тримання військовополонених» зазначено Міністерству юстиції України визначити та перепрофілювати установи виконання покарань Державної кримінально-виконавчої служби під табори для тримання військовополонених, утворити дільниці для тримання військовополонених в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби, організувати розміщення, тримання, охорону та медичне забезпечення військовополонених у вказаних таборах та дільницях.

Таким чином, на кримінально-виконавчі органи покладено завдання перепрофілювання специфіки діяльності деяких установ з метою забезпечення організації розміщення, тримання та охорони військовополонених. Щодо визначення поняття «дільниця для тримання військовополонених» – це окреме ізольоване приміщення у виправній колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання, середнього та максимального рівня безпеки, а також у слідчому ізоляторі Державної кримінально-виконавчої служби призначене для тимчасового перебування військовополонених. Водночас табором для тримання військовополонених є установа, що

утворюється Мін'юстом для розміщення та тримання військовополонених у період дії на території України воєнного стану, який охоплює воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій.

Водночас слід зазначити, що у відповідності до ст. 39 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими визначено наступне: Кожний табір військовополонених безпосередньо підпорядковується відповідальному офіцеру, який входить до складу регулярних збройних сил держави, що тримає в полоні. Такий офіцер повинен мати текст цієї Конвенції; він забезпечує доведення її положень до відома всього персоналу та охорони табору й відповідає, під керівництвом свого уряду, за її застосування [1, с. 39]. Аналізом чинного законодавства встановлено, що Державна кримінально-виконавча служба України не входить до складу регулярних збройних сил порівняно з Військовою службою правопорядку в Збройних Силах України на яку і мають бути покладені основні численні обов'язки із організації розміщення, тримання, охорони та медичного забезпечення військовополонених у відповідних таборах та дільницях.

На думку Яковець І.С., навіть за таких умов можна стверджувати, що з порядком триманням військовополонених зараз є хоча б якась визначеність. Проте далеко не всі військовополонені залишаються в такому правовому статусі або будуть передані в ході обміну, ряд з них, безумовно, буде притягнутий до відповідальності за вчинення воєнних й інших злочинів, та направлений в подальшому для відбування покарання [2].

Крім цього, ст. 85 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими унормовано наступне, а саме військовополонені, яких переслідують судовим порядком відповідно до законодавства держави, що тримає в полоні, за діяння, учинені ними до взяття в полон, користуються, навіть у випадку засудження, пільгами цієї Конвенції [1, с. 85].

З огляду на положення статей Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, чинний Кримінально-виконавчий кодекс України в повному обсязі задовольняє вимоги конвенції при цьому розширюючи такий спектр наданням можливості здійснювати листування з особами, які знаходяться за межами таборів, вести з ними телефонні розмови, у тому числі у мережах рухомого (мобільного) зв'язку, користуватися глобальною мережею Інтернет.

Порядком тримання військовополонених затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2022 р. № 413 визначено, що з військовополоненими завжди поводяться гуманно, не допускаючи стосовно них насильства, репресалій, жорстокого поводження і тортур, образливого та принизливого ставлення, залякування та цікавості публіки, засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином.

Важливим фактором для правоохоронного сектору є затвердження права здійснення оперативно-розшукових та контррозвідувальних заходів щодо військовополонених в установленому законодавством України порядку. Крім того, організаційна структура таборів визначена Мін'юстом включає здійснення оперативно-розшукової діяльності серед військовополонених з метою забезпечення безпеки від їх можливих організованих виступів та дій на території України, виявлення інформації, яка становить цінність для оборони та внутрішньої безпеки України, у взаємодії з іншими правоохоронними органами відповідно до законодавства України.

Розглядаючи кримінально-виконавчі аспекти на фоні дослідження проблем нормативно-правового регулювання організації тримання військовополонених в спеціально утворених таборах слід врахувати положення ст. 118 КВК України щодо залучення засуджених до суспільно корисної праці. Так, ст. 49 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими визначено право держави, що тримає в полоні використання праці військовополонених, які є працездатними, беручи до уваги їхній вік, стать, військове звання та фізичну здатність виконувати певну роботу.

Водночас, досліджуючи питання праці, слід зазначити, що ст. 50 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими визначено право примушувати виконувати наступні види робіт, а саме такі, які включено до класу сільського господарства; галузей промисловості; транспорту, навантаження-розвантаження; торговельного підприємництва; прикладного мистецтва; побутового обслуговування; комунальних послуг, та інше, що визначено Женевською конвенцією. Таким чином, праця військовополонених може бути направленою на відновлення втрат держави, якщо види (класи) такої не суперечать із законодавством. Порядком тримання військовополонених затвердженим постановою Кабінету

Міністрів України від 5 квітня 2022 р. № 413 закріплено розподіл у таборах двох ізольованих зон серед яких житлова та виробнича. Загальними засадами створення та функціонування таборів затверджено залучення військовополонених до виконання робіт при цьому здійснюючи контроль за дотриманням техніки безпеки на виробництві та забезпечивши витратними матеріалами, спецодягом і знаряддями праці.

Щодо нормативно-правової бази, яка регулює тримання військовополонених в спеціально утворених таборах до такої слід віднести наступне:

- Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 р.;

- Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України, затверджена Наказом Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164 (зі змінами);

- Постанова Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2022 року № 413 «Про затвердження Порядку тримання військовополонених»;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 257 «Про утворення Координаційного штабу з питань поводження з військовополоненими».

Отже, дослідивши структуру та зміст «Порядку тримання військовополонених», який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2022 р. № 413, можливо зазначити, що закріплені положення останнього в цілому задовольняють вимоги Женевської конвенції про поводження з військовополоненими. Чинне кримінально-виконавче законодавство в деякій мірі розширює права військовополонених, що позитивно впливає на забезпечення принципу гуманізму, який є основоположним принципом права визначаючи цінність людини та її гідність.

З огляду на дослідження актуальних проблем нормативно-правового регулювання організації тримання військовополонених в спеціально утворених таборах слід наголосити про необхідність врегулювання питання праці, яка може бути спрямована на відновлення втрат держави. Питання праці слід розглянути із дотриманням норм міжнародного гуманітарного права, вимог Женевської конвенції та закріпити на законодавчому рівні.

Станом на сьогоднішній день, проблематика кримінально-виконавчого регулювання тримання військовополонених в спеціально утворених таборах є нагальною але не є дослідженою в повній мірі та являє собою підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.

2. Яковець І. С. Окремі аспекти правового статусу засуджених військовополонених в процесі виконання кримінальних покарань в Україні / Ірина Станіславівна Яковець. 2022. URL: <https://ukraine-inform.com/russian-invasion-of-ukraine/107832-okrem-aspekti-pravovogo-statusu-zasudzhenih-v-yskovopoloneni-h-v-proces-vikonannya-krim-nal-nih-pokaran-v-ukrain.html>.

Триньова Яна Олегівна,
професор кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права
та кримінології Академії державної
пенітенціарної служби, доктор
юридичних наук, доцент

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Після 24 лютого 2022 року, Україна зазнала широкомасштабного вторгнення РФ. За дев'ять місяців «гарячої» фази війни, Україна стикнулась з новими викликами міжнародного гуманітарного права: дотримання прав військовополонених гарантованих міжнародним правом та взагалі проблемою утримання значної кількості військовополонених з боку держави-агресора. Також стало нагальною вирішення і іншої проблеми: реалізація соціальних гарантій українським військовополоненим, які утримуються РФ.

Враховуючи нашу тему, вдамося до аналізу положень саме третьої Женевської конвенції про поводження із військовополоненими (ЖК), 1949 року [1] та Другого Додаткового